

Asia: Lausuntopyyntö sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä

Viite: VN/1646/2020

Annettu lausuntopalvelussa:

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=5b27a2e7-1d89-4816-a94d-ae2685f91d38>

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)

5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

Opintotuki on tarkoitettu nykyisen lain mukaisesti pelkästään tutkintoon johtavaan koulutukseen. Näin ollen se ei sovellu kovinkaan hyvin jatkuvaan oppimiseen työuran eri vaiheissa. Työelämästä tai työttömyysetuudelta ei useinkaan ole taloudellisesti kannattavaa siirtyä tasoltaan heikommalle opintotuella. Koska opintotuen taso eikä tarkoitus vastaa jatkuvan oppimisen tarpeita, tulee jatkuvaan oppimiseen kuuluvaa opiskelua tukea muilla tavoin.

Aikuisopintotukijärjestelmää tulisi muokata vastaamaan paremmin tarpeita, niin, että tuen avulla voisi tosiasiallisesti opiskella ja lisätä työelämän tarpeiden sekä jatkuvan oppimisen mukaista osaamista.

Jatkuva oppiminen tulisi olla mahdollista myös sivutoimisesti opiskelemalla. Mahdollisuus oman osaamisen kehittämiseen kouluttautumalla esim. työttömänä ollessa nostaisi osaamistasoa. Yliopistoissa on mahdollista opiskella mm. avoimen yliopiston kautta ja tulevaisuudessa pieniä osaamiskokonaisuuksia (micro credentials).

Perustutkinto-opiskelijoiden on otettava opintolainaa opintojen kustantamiseen, jollei ole muita tuloja. Myös lainan lisäksi voi olla tarpeen hankkia lisätuloja opiskelun ohella työskentelemällä. Opiskelijat ovat ainoa ryhmä, joita velvoitetaan velanottoon elinkustannusten huolehtimiseksi ja opintolainakanta on kasvanut voimakkaasti. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla elinkustannukset ovat niin korkeat, että opiskelijoiden on lähes välttämätöntä käydä opintojen ohessa työssä rahoittaakseen asumis- ja elinkustannukset. Nykyinen opintotuki on sekä tasoltaan matala että kestoltaan niukka päätoimisen opiskelun tukemiseen.

Opintotuen tulo rajoja on korotettu vuosille 2022 ja 2023 ja näiden korotusten vaikutukset olisi syytä arvioida ennen tulo rajojen uusia muutoksia.

Lisäksi on syytä huomioida, että korkeakouluopiskelijoista perheellisiä on 20 prosenttia ja heidän toimeentulonsa on usein hyvin niukkaa verrattuna muihin perheellisiin.

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

Sosiaaliturvan kokonaisuus voi näyttäytyä opiskelijoille ja nuorille erityisen monimutkaisena, sillä he siirtyvät usein etuudelta toiselle opiskelua aloittaessa ja valmistuessa tai elämäntilanteen muuten muuttuessa. Opiskelijoiden käyttämiä etuuksia ovat muun muassa opintotuki, asumistuki, perhepäivärahat, sairauspäiväraha, työttömyysetuudet ja toimeentulotuki. Etuuksien välinen siirtymiä tulisi tehdä mahdollisimman sujuvaksi ja välttää loukkujen ja tarpeettomien takaisinperimisten syntymistä.

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Opintotuen kokonaisuudistuksen käynnistäminen lienee perusteltua ja tarpeellista. Järjestelmään vuosien varrella useaan eri otteeseen lisätyt elementit tekevät siitä monimutkaisen ja kokonaisuudesta sekavan. Kokonaisuudistusta tehdessä on syytä huomioida, että opiskelijat kohtaavat myös normaaleja poikkeavia haastavia tilanteita (esim. sairastumiset, pysyvät opintoja hidastava olosuhteet/terveydentila, perheelliset opiskelijat jne). Opintotukijärjestelmän on toimittava erilaisissa elämäntilanteissa yhteen myös muun sosiaaliturvajärjestelmän kanssa. Mahdollisesti opintotuki voisi tulevaisuudessa olla osa laajempaa sosiaaliturvauudistusta erillisen uudistamisen sijaan.

Asetettu tavoite että ”opintotukijärjestelmä tukee opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua.” on hyvä, mutta käytännössä on kuitenkin haastavaa sovittaa yhteen sen eri näkökulmia, esimerkiksi tasapainoilla opintotuen koulutus- ja sosiaalipoliittisten ulottuvuuksien kanssa. Esimerkiksi tavoiteajassa valmistumista tukeva elementti ei välttämättä ole omiaan lisäämään opiskelijan hyvinvointia.

Opintotuen pitäisi olla tasoltaan riittävä ja mahdollistaa asuminen opiskelupaikkakunnalla. Asumistuki on olennainen osa opiskelijan toimeentuloturvaa. Opintotuella tulee voida kustantaa eläminen ja hyvinvointi. Työnteolla on mahdollisuus täydentää toimeentuloaan, mutta taloudellisista syistä pakotettu työnteko voi olla hidaste opinnoissa etenemiselle. Täysipäiväisen opiskelun ohella tehtävä työ voi myös vaikuttaa haitallisesti opiskelijan jaksamiseen ja vähentää tarvittavia lepoaikoja.

Opintotuen tulee kannustaa valmistumiseen ja mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu. Tukikauden määrä ja kannustimet on mitoitettava tämän tavoitteen mukaisesti.

Opintotukeen ei liity juurikaan opiskelukyvyyn heikkenemiseen liittyvää joustoa. Opintotuki on tarkoitettu päätoimiseen opiskeluun. Jos opiskelija ei pysty täyttämään opintotuen asettamaa opintopistevaatimusta lukuvuoden aikana, hän joutuu jättämään lukuvuoden tukikuukausia nostamatta tai palauttamaan ne takaisin. Kela voi opintopistevalvonnassaan joustaa opintotukeen liittyvästä opintopistevaatimuksesta, mutta siinä harkinta on aina tapauskohtaista. Opiskelukyvyttömyyden aiheuttaman opintojen viivästyminen sisältyy aina toimeentulon kannalta merkittävää epävarmuutta. Nykyistä etuusjärjestelmää tulisi kehittää, jotta korkeakouluopiskelijoiden työ- ja opiskelukyvyyn tukemista voidaan huomioida paremmin.

Lisäksi on huomioitava että kaikki Suomessa opiskelevat korkeakouluopiskelijat eivät ole oikeutettuja opintolainaan, sillä täällä sen saaminen edellyttää oikeutta opintorahaan. Suomeen opiskelemaan muuttavat (erityisesti EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevat) kansainväliset opiskelijat eivät useimmiten saa opintotukea Suomesta, eikä yksityistä opintolainamarkkinaa ole. Iso osa kansainvälisistä opiskelijoista kustantaa elämistään lainalla, jota he ottavat lähtömaasta tai kansainvälisiltä rahoittajilta.

Suomella on pula korkeakoulutetuista osaajista ja ikääntyvä väestö, joten tavoitteeksi on asetettu kansainvälisten opiskelijoiden määrän kolminkertaistaminen ja tänne työllistyvien osuuden nostaminen 75 prosenttiin 2030 mennessä, lisäksi hallitusneuvotteluissa keskustellaan lukuvuosimaksujen merkittävästä korotuksesta lähivuosina.

Osaajapula ei ole ainoastaan suomalainen ilmiö, vaan myös moni muu maa on asettanut tavoitteekseen kansainvälisten opiskelijoiden houkuttelun ja kilpailemme opiskelijoista. Liikkuvuuden kasvuun liittyy aivovuoto: merkittävä osa Suomessa tutkinnon tekevästä ulkomaalaisista palaa lähtömaahansa tai jatkaa kolmanteen maahan. Jo nyt osasta lähtömaita otetut lainat tulevat edullisemmiksi, kun valmistunut palaa kotiin eikä jää opiskelumaahan. Suomesta löytyvä osaamista vastaava korkeapalkkainen työ itselle ja mahdolliselle puolisolalle voi käytännössä kompensoida heikkomat lainaehdot tänne jäädessä.

OKM:ssä pohditaan mahdollisuutta kansainvälisten opiskelijoiden palkitsemiseen Suomeen työskentelemään jäämisestä suoralla tuella tai verovähennysoikeudella. Erilaisia kannusteita harkitessa kannattaisi samalla tarkastella esimerkkejä (mm. Eurooppalaiset kilpailijamaat, Kanada) ulkomaalaisille opiskelijoille saatavissa olevista opintolainoista sekä niiden kannustimista maahan opiskelemaan hakeutumiseen (kolminkertaistamisen tavoite) ja maahan jäämiseen (75 % tavoite) sekä pohtia Suomen asemoitumista kansainvälisessä kilpailussa.

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Sosiaaliturvajärjestelmällä on olennainen rooli kouluttautumisen mahdollistamisessa eri elämäntilanteissa. Tutkinto-opiskelijoiden opintotuen lisäksi kasvava jatkuvan osaamistason noston ja jatkuvan oppimisen tarve tulee huomioida tarkoituksenmukaisesti tukijärjestelmässä.